

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Владимир Боранијашевић

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Проф др Дејан Мирковић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-067-0

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Јелена БЕЛОВИЋ*

347.98(497.11)

ОПШТА И ПОСЕБНА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ ДОМАЋЕГ ПРАВОСУЂА

Апстракт: Предмет анализе овог рада јесу норме о општој и посебној међународној надлежности за поступање у приватноправним стварима са елементом иностраности у домаћем праву. За разлику од норми којима се утврђује надлежност домаћег суда који за основни извор имају правила Закона о парничном поступку и Закона о ванпарничном поступку Републике Србије, норме о међународној надлежности домаћег правосуђа (а не и конкретног суда) садржане су у Закону о решавању сукоба закона са прописима других земаља који је у Републици Србији на снази готово четири деценије.

Тенденције у правцу измена постојећег Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља усмерене су нарочито у правцу другачијег приступа у уређивању питања опште и посебне међународне надлежности као две посебне врсте директне међународне надлежности. Нацрт новог Закона у овој материји, на целовит и систематичан начин уређује питање директне међународне надлежности, решавајући питање надлежности пре утврђивања меродавног права за посебне категорије правних односа. Локички, норма о општој међународној надлежности налази се у општем делу Нацрта, у глави која уређује питање надлежности суда и другог органа Републике Србије у стварима са међународним елементом.

Кључне речи: директна међународна надлежност, општа међународна надлежност, посебна међународна надлежност, критеријуми за заснивање надлежности, предмет спора.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Избор критеријума за заснивање надлежности суда, било да је реч о разграничењу надлежности у оквиру једног правосуђа или о разграничењу надлежности између различитих правосуђа, резултат је вагања између различитих интереса чије решење мора да обезбеди процесноправну правичност, правну сигурност и предвидљивост, право на приступ правди и

---

* Ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, jelena.belovic@pr.ac.rs

поштовање разумних очекивања странака. Када је реч о приватноправним споровима са елементом иностраности, законодавац мора да води рачуна не само о легитимним интересима странака у поступку, већ и о легитимним интересима других држава који не могу ићи на штету међународне хармоније одлучивања. Уколико држава широко поставља критеријуме за заснивање директне међународне надлежности, односно успоставља егзорбитантне форуме, она то чини противно процесноправним принципима и супротно обзирима међународне сарадње, као и противно принципима међународног приватног права. Један од основних принципа међународног приватног права јесте принцип најближе везе који се у односу на међународну надлежност поставља као захтев да се приликом избора критеријума за утврђивање међународне надлежности води рачуна о постојању одређеног интензитета контакта између спора и суверенитета који у конкретном случају успоставља надлежност. У оквиру Европске уније, егзорбитантни форуми побројани су на „црној листи“, која је дата у Анексу I Брисел I Уредбе о надлежности, признању и извршењу пресуда у грађанским и трговачким стварима.¹ Један од основних циљева Брисел I Уредбе јесте заштита лица домицилираних у Европској унији.² Брисел I Уредба је 2012. године преиначена у Уредбу (ЕУ) 1215/2012 Европског парламента и Савета о надлежности, признању и извршењу пресуда у грађанским и трговачким стварима, познатију као Бисел I bis Уредба, и она данас представља позитивно европско право у овој материји.³

Иако међународна, надлежност се дефинише нормама националног права (одредбама унутрашњег права) које постављају основе за надлежност домаће јурисдикције у погледу лица, имовине и трансакција са страним елементом, као и услове за признање и извршење страних судских одлука.⁴ Најзначајнији извор права у Републици Србији у области међународне судске надлежности је Закон о решавању сукоба закона са прописима других

---

¹ Уредба (ЕЗ) бр. 44/2001 од 22.12.2000. године о надлежности, признању и извршењу пресуда у грађанским и трговачким стварима. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0044&from=SL>

² Према лицима која имају домицил у ЕУ (без обзира на то чији су држављани!) надлежност се може засновати само према одредбама Уредбе. Дакле, Уредба даје „белу листу“ одобрених (разумних и прихватљивих) основа надлежности, и једино се они могу користити када се тужи неко ко живи у ЕУ. Међутим, тужиоци и даље могу користити егзорбитантне основе надлежности са „црне листе“ када туже оне туженике који немају домицил у ЕУ....Више у: Тибор Вареди, *et al.*, Међународно приватно право, четрнаесто издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 513.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=HR>

⁴ David P. Stewart, “New Direction in Private International Law”, *Agenda International*, Año XVI, N° 27, 2009, 256.

земаља (у даљем тексту: ЗРСЗ).⁵ Уколико је за конкретну врсту односа надлежност утврђена у потврђеном билатералном или мултилатералном уговору, ови уговори имаће предност у примени у односу на ЗРСЗ.⁶ Међународне конвенције ретко унификују норме о директној међународној надлежности. Тако се норме о директној међународној надлежности налазе у Женевској конвенцији о међународном превозу робе друмом (CMR) из 1956. године (члан 31), Конвенцији о међународним превозима железницом из 1980. године (COTIF)-Додатак А-Једнообразна правила о међународном железничком превозу путника и пртљага (CIV) (чланови 51, 52) и Додатак Б-Једнообразна правила о међународном превозу робе железницама (CIM)⁷, док билатералне конвенције не представљају примарни извор правила у овој материји.⁸

Надлежност суда Републике Србије у приватноправним споровима са елементом иностраности утврђује се *ex offio* на основу навода у тужби и на основу чињеница које су суду познате.⁹ Ради спречавања појаве „одбијања правде“, која настаје услед околности када за одређени правни спор није надлежна ни домаћа нити било која страна јурисдикција, упоредноправно се веома често правило о месној надлежности користи у служби утврђивања међународне надлежности. Таква могућност предвиђена је и у нашем праву¹⁰, где одредба о месној надлежности има значење интерпретативног правила за утврђење норми о међународној надлежности домаћих судова. Нацртом Закона о међународном приватном праву¹¹ ова могућност се изричито предвиђа: „ако у закону или међународном уговору нема изричите одредбе о надлежности суда Републике Србије, суд Републике Србије

---

⁵ Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима, Службени лист СФРЈ бр. 43/1982, Службени лист СРЈ бр. 46/96.

⁶ Чл. 194. Устава Србије из 2006. године.

⁷ Александар Јакшић, Међународно грађанско процесно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, стр.171.

⁸ СФРЈ је закључила већи број билатералних конвенција које уређују питање међународне надлежности у оставинским стварима: Уговор о узајамном правном саобраћају са Аустријом из 1954; Уговор о узајамној правној помоћи са Бугарском из 1956; Уговор са ЧССР о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима из 1964; Уговор о узајамном правном саобраћају са Мађарком из 1986; Уговор са Румунијом о правној помоћи из 1960. Сви ови уговори данас су на снази и у односу према Републици Србији. [https://www.mpravde.gov.rs/tekst/25261/bilateralni-sporazumi-u-gradjanskim-stvarima- php](https://www.mpravde.gov.rs/tekst/25261/bilateralni-sporazumi-u-gradjanskim-stvarima-.php)

⁹ Чл. 16, ст. 3 Закона о парничном поступку, Службени Гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013-одлука УС, 74/2013- одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.

¹⁰ Чл. 26. ЗПП.

¹¹ Коначна верзија Нацрта Закона о међународном приватном праву, 2014, доступно на адреси: www.mpravde.gov.rs

надлежан је и када његова надлежност произилази из одредаба којима је уређена месна надлежност судова“.

2. ОПШТА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ

У приватноправним споровима са елементом иностраности, прихваћено је начело *actor sequitur forum rei*, према коме тужилац начелно мора да прати туженог како би остварио своје право. Реч је о правилу које традиционално почива на вези са туженим и које се примењује независно од тога да ли је спор настао поводом статусног, облигационог, породичног, наследног или неког другог правног односа са елементом иностраности. Правило о општој међународној надлежности садржи критеријуме за одређивање надлежности без обзира на врсту и предмет спора. Када су испуњени критеријуми за успостављање опште директне међународне надлежности домаћег суда (тзв. општи форум), тада су судови у држави општег форума надлежни за све врсте спорова, без обзира на њихов предмет (*ratione materiae*).¹²

Држављанство се сматра неадекватним основом надлежности и ретки су примери да се овај критеријум користи у пракси.¹³ Изузетак је француски *Code civile* који у чл. 14 предвиђа француско држављанство тужиоца као тачку везивања за француско правосуђе.¹⁴ Најрепрезентативнија веза са туженим која преставља критеријум за општу међународну надлежност, када је у питању физичко лице, јесте његово пребивалиште, док се веза са туженим правним лицем манифестује у његовом седишту.¹⁵ У том смислу, примарни критеријум за заснивање опште међународне надлежности једнак је критеријуму који садржи правило о општој месној надлежности унутар домаћег правосуђа.¹⁶ Овај критеријум почива на принципу територијалнитета који се сматра полазном основом за ауторитет државе да уређује догађаје, лица и ствари на својој територији (укључујући прекограничне догађаје, који се делом дешавају на домаћој територији и још контраверзније „спољашње“ догађаје који имају ефекте на домаћој територији).¹⁷

---

¹² Александар Јакшић, *op. cit.*, стр. 159.

¹³ Изузетак представља једнострана норма из чл. 52. ЗРСЗ којом је предвиђено да заједничко држављанство (домаће) може представљати критеријум за надлежност домаћег суда када је реч о лицима која живе у иностранству, и која су на службу или на рад упутили државни орган, предузећа или друго правно лице, под условом да су они имали пребивалиште у РС.

¹⁴ Уједно ово правило је еклатантни пример за успостављање егзорбитантног форума.

¹⁵ Чл. 46. ст.1. ЗРСЗ.

¹⁶ Чл. 39. ЗПП.

¹⁷ Alex Mills, “Rethinking Jurisdiction in International Law”, *The British Yearbook of International Law*, Oxford University Press, September 2014, doi:10.1093/bybil/bru003

Међутим, ако тужени нема пребивалиште у домаћој земљи, нити у којој другој држави, или када тужени нема пребивалиште у домаћој земљи, а обе парничне странке су домаћи држављани, надлежност домаћег суда супсидијерно постоји и уколико тужени има боравиште у Републици Србији¹⁸

Квалификација појмова пребивалишта, седишта и боравишта врши се по домаћем праву, од стране суда који решава предмет, на основу његовог националног законодавства (*lex fori*). ЗРСЗ и Закон о парничном поступку (у даљем тексту: ЗПП)¹⁹ не садрже дефиниције појма пребивалишта и боравишта, али се та празнина настоји попунити у Нацрту новог Закона који садржи аутономне дефиниције ових појмова. Тако се претпоставља да физичко лице има пребивалиште у држави у чију је евиденцију пребивалиште уписано. Ако је упис извршен у више држава, сматра се да лице има пребивалиште у оној држави у којој је извршен упис и са којом има најближу везу. Под пребивалиштем физичког лица подразумева место у коме се то лице настанило са намером да у њему живи.²⁰ Нацрт садржи и дефиницију појма уобичајеног боравишта физичког лица под којим се подразумева место у коме лице уобичајено борави дуже време без обзира на намеру настањења и независно од уписа у евиденцију надлежног органа или дозволе боравка или настањења. У циљу одређивања овог појма, посебно се узимају у обзир околности личне или пословне природе које указују на трајније везе са овим местом или на намеру да се такве везе заснују.²¹

ЗРСЗ проширује општу међународну надлежност домаћих судова и у случају постојања материјалних супарничара, као и на правне односе у којима се одлучује у ванпарничном поступку.²² У погледу опште надлежности домаћег суда у ванпарничном поступку ЗРСЗ садржи два одвојена правила. По првом правилу, надлежност домаћег суда постоји ако особа према којој је захтев поднесен има пребивалиште, односно седиште у РС. Ово правило има у виду ванпарничне поступке у којима постоје активне странке (оне које постављају одређене захтеве) и пасивне странке (оне према којима се ти захтеви постављају). Оно следи принцип *actor sequitur forum rei* и одговара примарном правилу по коме се одређује општа надлежност суда у

---

¹⁸ Чл. 46. ст.2. и ст.3. ЗРСЗ.

¹⁹ Чл. 40 ст. 2. ЗПП дефинише да се за суђење у споровима против правних лица под седиштем подразумева место које је наведено у изводу регистра привредних субјеката који води Агенција за привредне регистре.

²⁰ Чл.3. Нацрта ЗМПП.

²¹ Чл. 4. Нацрта ЗМПП.

²² Чл.46. ст. 3. и ст. 4. ЗРСЗ.

парничном поступку.²³ Друго правило односи се на одређивање опште надлежности када у ванпарничном поступку учествује само једно лице, и тада се надлежност везује за пребивалиште, односно боравиште тог лица.

3. ПОСЕБНА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ

Супротно правилу о општој међународној надлежности које садржи критеријуме за одређивање надлежности без обзира на врсту и предмет спора, правила која утврђују критеријуме за посебну међународну надлежност везују се управо за предмет спора (*ratione materiae*). Критеријуми за заснивање надлежности прилагођени су свакој врсти спора понаособ. Поред пребивалишта туженог, које је основ за општу међународну надлежност, законодавац се опредељује за следеће чињенице које служе као основ за посебну међународну судску надлежност: држављанство, уобичајено боравиште, место налажења ствари, место пословања, место извршења уговора, место извршења деликта, и др.²⁴ Што је већи број контаката спора и суверенитета *lex fori*, то је већа могућност за посебну надлежност. У нашој старијој литератури²⁵ оваква врста надлежности називала се супсидијерном надлежношћу. Основна карактеристика супсидијерних форума је у томе што они могу постати надлежни само ако не постоје претпоставке за надлежност општег форума или за искључиву судску надлежност као и што њихова надлежност може бити измењена путем пророгационих споруума.

У европском праву се заснивање посебних форума оправдава и у циљу заштите одређених категорија лица: потрошача, радника, осигураника и др.²⁶ Посебан форум успоставља се у циљу заштите ових лица, који се у споровима перципирају као слабија страна и то онда када се ова лица налазе у улози тужиоца.²⁷ Заправо, заштита се пружа и у случају када се слабија страна нађе у улози туженог, и тада тужилац може покренути поступак само пред судом пребивалишта туженог. Овим процесним правилима слабијој страни се ставља на располагање већи број судова пред којим могу да покрену поступак против јаче стране, док се ограничава избор судова пред којима јача страна може да покрене поступак против слабије стране. У овом случају не ради се о искључивој надлежности општег форума туженог, јер

---

²³ Михајло Дика *et al.*, Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву, Номос, Београд, 1991, стр.171.

²⁴ Маја Костић-Мандић, Међународно приватно право, Правни факултет Универзитета Црне Горе, Подгорица, 2017, стр.134.

²⁵ Михајло Јездић, Међународно приватно право, Научна књига, Београд, 1960, стр. 134.

²⁶ Из тог разлога веома често у литератури срећемо назив *протективна надлежност*, (*protective jurisdiction*), којом се пружа заштита инфериорнијој страни у правном односу.

²⁷ Види: чл.3., 4. и 5. Бисел I bis Уредбе.

странке под одређеним условима, на основу споразума о надлежности, могу дерогирати законом утврђену надлежност.²⁸ Аутономија воље у виду проргације надлежности у овим споровима дозвољена је, али у смањеном опсегу и не на штету ових лица.²⁹

У нашем праву посебна надлежност предвиђена је за поједине категорије правних односа, односно спорова који настају поводом њих о чему ће бити више речи у редовима који следе.

3.1. Надлежност у споровима о вануговорној одговорности за штету

Одредбама чл. 53. ЗРСЗ утврђени су критеријуми за заснивање посебне међународне надлежности домаћег суда у споровима о вануговорној одговорности за штету. Реч је о међународно прихваћеним критеријумима за заснивање надлежности који обезбеђују транснационално дејство судске одлуке. Опште место у науци грађанског права јесте да штета представља централни догађај када је реч о вануговорној одговорности за штету. Везивање за штетни догађај уобичајено је и код одређивања меродавног права (*lex loci delicti commissi*).³⁰ Правило се у материји заснивања надлежности појављује у форми *forum loci delicti commissi*. Критеријум везивања за штетни догађај оправдан је са становишта правне предвидљивости и ефикасности приликом решавања спорова из разлога што се правне радње суда предузимају на територији на којој је штета настала. Одредба чл. 53. ЗРСЗ усклађена је са одредбом из става 1. чл. 44. ЗПП.³¹ Наведено правило о надлежности примењује се и у споровима против против заједнице осигурања имовине и лица ради накнаде штете трећим лицима на основу прописа о непосредној одговорности те заједнице³², као и у

---

²⁸ Душан Китић, Међународно приватно право, треће издање, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2019, стр.249.

²⁹ Тако чл. 19. Бисел I bis Уредбе који се односи на надлежност за потрошачке уговоре наводи: „Од одредаба овог одељка може се одступити само споразумом: 1. Који је склопљен након настанка спора; 2. Који омогућује потрошачу покретање поступка пред судом различитим од суда који је наведен у овом одељку; или 3. Који је склопљен између потрошача и друге уговорне странке, од којих оба у време склапања уговора имају домицил или уобичајено боравиште у истој држави чланици и којим се преноси надлежност на судове те државе чланице, под условом да тај споразум није супротан праву те државе чланице“.

³⁰ Чл. 28. ЗРСЗ.

³¹ Чл. 44. ЗПП гласи: “За суђење у споровима због вануговорне одговорности за штету, поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд на чијем подручју је штетна радња извршена или суд на чијем подручју је штетна последица наступила“.

³² Потребно је упозорити да примени ове одредбе има места само у споровима против осигуратеља на темењу прописа о њиховој непосредној одговорности; ако би се

споровима о регресним захтевима по основу накнаде штете против регресних дужника.³³

Практични проблеми решења *forum loci delicti commissi* јављају се код тзв. дистанционих деликата, код којих се место извршења штетне радње и место наступања штетне последице разликују.³⁴ Ови проблеми везују се нарочито за надлежност у споровима о вануговорној одговорности за штету због повреде права личности путем медија и интернета.³⁵ Нацрт ЗМПП-а³⁶ уводи и појам вероватности штете који је преузет из европског права. Наиме, Уредбом Рим II о меродавном праву које се примењује на вануговорне обавезе³⁷ се под појмом штете укључује и штета за коју је вероватно да ће настати. Постојање ове квалификације омогућава подношење тужбе за одређивање судске забране.

3.2. Надлежност у споровима о имовинскоправним захтевима

У споровима о имовинскоправним захтевима надлежност домаћег суда постоји ако се на домаћој територији налази имовина туженог или предмет који се тужбом тражи.³⁸ Српски суд је надлежан као *forum rei sitae* у стварноправним споровима, ако су захтеви усмерени на предмет (покретну телесну ствар) који се налази на домаћој територији. Нацрт ЗМПП-а овај основ додатно прецизира постављајући захтев да се...“покретна ствар налази на територији Републике Србије у тренутку подношења тужбе“.³⁹ Када је реч о стварноправним споровима поводом непокретности којие се налазе на територији Србије, надлежност домаћег суда је искључива.⁴⁰

одговорност осигуратеља темељила само на уговору о осигурању, та се одредба не би могла применити....Више у: Михајло Дика, *op. cit.*, стр. 197.

³³ Чл. 53., ст.2. ЗРСЗ.

³⁴ У домаћем и међународном деликтном праву решење се налази у примени тзв. теорије жртве која оштећеном омогућава да изабере директно међународно надлежан суд.

³⁵ Због специфичности виртуелног кибернетског простора, овлашћења аутора, односно носилаца ауторских права, доживљавају извесну трансформацију на Интернету. Више у: Гордана Ђоровић, „Ауторска права на интернету“, Зборник радова Правног факултета у Приштини, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2010, стр. 156.

³⁶ Према чл. 153. Нацрта суд РС је надлежан у споровима о вануговорној одговорности за штету и,..... „ако је вероватно да ће штета настати на територији РС“.

³⁷ Уредба (ЕЗ) бр. 864/2007 Европског парламента и Савета о праву које се примењује на вануговорне обавезе (Рим II Уредба), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007R0864&from=hr>

³⁸ Чл. 54., ст. 1. ЗРСЗ и чл. 53. ЗПП.

³⁹ Чл. 111., ст.5. Нацрта ЗМПП.

⁴⁰ Чл. 56. ЗРСЗ.

У недостатку критеријума за општи форум, имовина туженог представља основ за посебну надлежност, тзв. форум имовине. Критика критеријума имовине као основа за посебну међународну надлежност образлагана је са становишта постојања егзорбитантног форума. Као чест пример у литератури навођен је чл. 23 немачког ЗПО који је садржао одредбу да је немачки суд надлежан ако тужени има било какву имовину на немачкој територији, при чему вредност те имовине није сматрана релевантном.

Форум имовине данас се све чешће правда теоријама о економској анализи јурисдикције.⁴¹ Форум је атрактиван за све тужиоце, јер их ослобађа касније бриге око признања и извршења судске одлуке, с обзиром на то да су држава у којој се води когнициони и она у којој се води извршни поступак идентичне.⁴²

Алтернативно, у споровима због сметања поседа на покретним стварима надлежност домаћег суда може се засновати и ако је на територији Србије настало сметање.⁴³

3.3. Надлежност за расправљање заоставштине

Поступак за расправљање заоставштине је ванпарнични поступак који се покреће *ex offio* чим суд сазна да је неко лице умрло или да је проглашено за умрло.⁴⁴ Супсидијерно се на оставински поступак примењују и правила ЗПП-а.

ЗРСЗ садржи три члана посвећена утврђивању надлежности за расправљање заоставштине са страним елементом. Одредбе чл. 71. односе се на оставинску расправу домаћих држављана, одредбе чл. 72. на оставину страног држављана, а чл. 73. односи се на оставину избеглица и апатрида. Сва три члана односе се и на надлежност у споровима из наследноправних односа и на спорове поверилаца према заоставштини.

Овим члановима прописана је искључива надлежност домаћег суда у поступцима за расправљање непокретне заоставштине која се налази у РС, без обзира да ли је оставилац домаћи држављанин, странац или лице без држављанства. Посебан форум прописан је у погледу покретне заоставштине

---

⁴¹ Daniel Klerman., „Jurisdiction, Choice of Law and Property, Center for Law and Social Science, Cambridge University Press, 2015, pp. 14, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2422470

⁴² Александар Јакшић, *op. cit.*, стр. 218.

⁴³ Чл. 57. ЗРСЗ

⁴⁴ Чл. 88. Закона о ванпарничном поступку, Службени Гласник СРС, бр.25/82 и 48/88 и Службени гласник РС, бр. 46/95 и др. закон, 18/2005 и др.закон, 85/2012, 45/2013-др.закон, 55/2014, 6/2015-др.закон.

и везује се за место налажења ствари.⁴⁵ Посебан форум домаћег суда постоји у погледу расправљања покретне заоставштине, без обзира да ли је оставилац домаћи држављанин, странац или лице без држављанства. Алтернативно, у односу на избеглице и апатриде, постојаће надлежност домаћег суда и уколико је оставилац у време смрти имао пребивалиште у Србији. У појединим случајевима постоји и помоћна надлежност домаћег суда, уколико у односу на домаће држављане, по праву државе у којој се покретности налазе није надлежан страни орган, односно уколико тај орган одбија да расправља заоставштину.⁴⁶ Помоћна надлежност, на овај начин, може се засновати и у погледу непокретности.⁴⁷ Када је реч о расправљању покретне заоставштине страног држављанина постојаће посебне надлежности домаћег суда условљено је надлежношћу страног суда (суда држављанства оставиоца) за расправљање покретне заоставштине држављана РС.⁴⁸

3.4. Надлежност суда у споровима из уговорних односа

У материји уговорних односа широко се примењује принцип аутономије воље. Уговорне стране имају могућност избора меродавног права које ће се примењивати на њихов уговор (*lex autonomiae*), али и могућност да изаберу форум надлежан за расправљање спора/спорова који из уговорног односа настану. Могућност и допуштеност уговарања *prorogatio fori* дефинисана је законским претпоставкама.⁴⁹

Уколико уговорне стране нису користиле свој капацитет, надлежност суда одредиће правила о општој и посебној надлежности. Систематским тумачењем одредаба ЗРСЗ и ЗПП за спорове из уговорних односа, који спадају у елективну надлежност, тужилац може оптирати између следећих

---

⁴⁵ Исто правило прописано је и у чл. 99., ст.2. Нацрта ЗМПП.

⁴⁶ Чл. 71., ст. 3. ЗРСЗ.

⁴⁷ Чл. 71., ст. 2. ЗРСЗ.

⁴⁸ Чл. 72., ст. 2. ЗРСЗ.

⁴⁹ Према чл. 49. ЗРСЗ странке се могу споразумети о надлежности страног суда само ако је једна од њих страни држављанин или правно лице са седиштем у иностранству, а није у питању спор за који постоји, по одредбама овог или другог закона, искључива надлежност домаћег суда. Исто тако, странке се могу споразумети о надлежности домаћег суда ако је бар једна странка домаћи држављанин или правно лице са седиштем у Србији.

форума: *forum patrimonii*⁵⁰, *forum rei sitae*⁵¹, *forum domicilii*, *forum solutionis*⁵², *forum contractus*⁵³.

Заснивање надлежности на основу критеријума везаног за место извршења уговорне обавезе (*forum solutionis*) у споровима у којима је тужени физичко или правно лице са седиштем у иностранству, условљено је постојањем представништва или заступништва тог лица на територији РС, односно постојањем седишта правног лица коме је поверено вршење његових послова (*форум филијале*). Алтернативно, против ових лица домаћи форум ће бити надлежан и уколико је реч о обавезама које су настале на територији РС.⁵⁴ На далеко једноставнији и прецизнији начин Нацрт ЗМПП прописује услов за заснивање овог форума: „.....ако је основ тужбеног захтева обавеза која је извршена или би требало да буде извршена у РС“.⁵⁵ При том се за место извршења уговорне обавезе сматра: а) за уговор о купопродаји-место у коме је роба испоручена или у складу са уговором треба да буде испоручена, и б) за уговор о пружању услуга- место у коме је услуга пружена или у складу са уговором треба да буде пружена.

3.5. Надлежност у брачним и породичним споровима

У споровима ради утврђивања постојања или непостојања брака, поништаја брака или развода брака постоји искључива надлежност домаћег правосуђа ако је тужени брачни друг домаћи држављанин и има пребивалиште у РС.⁵⁶ Ако тужени нема пребивалиште у РС основ за посебну међународну надлежност постојаће ако: 1) су оба брачна друга домаћи држављани без обзира на то где имају пребивалиште, или 2) ако је тужилац домаћи држављанин и има пребивалиште у РС, или 3) ако су брачни другови имали своје последње пребивалиште у РС, а тужилац у време подношења тужбе има пребивалиште или боравиште у РС.⁵⁷ Надлежност домаћег суда

---

⁵⁰ Чл. 54., ст.1. ЗРСЗ.

⁵¹ Када су у питању уговорни односи поводом непокретности које се налазе на територији РС, постојаће искључива надлежност домаћег суда.

⁵² Чл. 55. ЗРСЗ.

⁵³ Према одредби из чл. 54., ст.2. ЗРСЗ за заснивање овог форума потребно је испуњење два услова: да је обавеза настала у Србији и да је настала за време боравка туженог у Србији.

⁵⁴ Упореди са одредбом из чл. 55. ЗПП: „За спорове против правног лица које имају седиште у иностранству у погледу обавеза које су засноване у РС или у РС морају да се испуне, тужба може да се поднесе суду на чијем подручју се налази његово стално заступништво или седиште органа коме је поверено да врши његове послове“.

⁵⁵ Чл. 129., ст. 1. Нацрта ЗМПП.

⁵⁶ Чл. 61. ст.2. ЗРСЗ.

⁵⁷ Чл. 61. ст 1. ЗРСЗ.

постоји и када су оба брачна друга страни држављани који су имали последње заједничко пребивалиште у РС или када тужилац има пребивалиште у РС, али само уколико у тим случајевима тужени пристаје на надлежност домаћег суда и ако је по прописима државе чији су држављани брачни другови допуштена та надлежност.⁵⁸ Ради поштовања уставног начела слободе личности и поштовања принципа разрешивости брака, домаћи форум биће надлежан за развод брака ако је тужилац домаћи држављанин, а право државе чији би суд био надлежан не предвиђа установу развода брака.⁵⁹ У брачноимовинским споровима, домаћи суд ће бити надлежан у погледу имовине која се налази у иностранству само ако одлучује и о имовини која се налази у РС.⁶⁰

Једнако као у брачним споровима, посебна међународна надлежност домаћег правосуђа у породичним споровима (спорови о утврђивању/оспорувању очинства и материнства, спорови о чувању, подизању и васпитавању деце која су под родитељским старањем) постојаће уколико су испуњени одређени услови који се тичу држављанства, односно пребивалишта учесника у спору. Уколико су тужени у овим споровима домаћи држављани и имају пребивалиште у РС, надлежност домаћег суда је искључива.⁶¹ У споровима о утврђивању/оспорувању очинства и материнства надлежност домаћег суда постојаће и кад су странке страни држављани, ако тужилац или један од тужилаца има пребивалиште у РС, али само уз пристанак туженог и ако је по прописима државе чији је он држављанин допуштена та надлежност.⁶²

3.6. Надлежност у споровима о законском издржавању

Поред могућности да се тужба за законско издржавање поднесе суду опште надлежности, у пребивалишту туженог, ЗРСЗ предвиђа још један посебан критеријум надлежности, а то је присуство имовине туженог из које се може наплатити потраживање на територији РС.⁶³

Како обавеза законског издржавања може постојати између различитих правних категорија, тако се и питање форума за расправљање ових спорова може проширивати за сваку категорију понаособ. Тако на пример за расправљање спорова поводом законског издржавања између супружника и бивших супружника постоји могућност да надлежан буде

---

⁵⁸ Чл. 62. ЗРСЗ.

⁵⁹ Чл. 63. ЗРСЗ.

⁶⁰ Тибор Варади *et al.*, *op.cit.*, 505.

⁶¹ Чл. 64. ст 2. и чл. 66. ст. 2. ЗРСЗ.

⁶² Чл. 65. ЗРСЗ.

⁶³ Чл. 68. ЗРСЗ.

домаћи форум ако су суружници имали своје последње заједничко пребивалиште у Србији, а тужилац у време суђења и даље има пребивалиште у Србији.⁶⁴ Такође, надлежност домаћег суда у споровима о законском издржавању деце постоји и када тужени нема пребивалиште у РС: 1) ако дете подноси тужбу и има пребивалиште у РС, или 2) ако су тужилац и тужени домаћи држављани, без обзира на то где имају пребивалиште, или 3) ако је тужилац малолетно дете и има домаће држављанство.⁶⁵ За остале категорије (издржавање у ванбрачној заједници, издржавање између усвојоца и усвојеника, издржавање између осталих сродника), надлежност домаћег суда постоји и када није испуњен услов за општи форум, ако је тужилац домаћи држављанин и има пребивалиште у РС.⁶⁶

4. ЗАКЉУЧАК

Након анализе предмета истраживања изнете у овом раду, општи је закључак да су *de lege lata* и *de lege ferenda* норме о општој и посебној надлежности у српском праву усаглашене са цивилизацијским тековинама и решењема садржаним у европском правном оквиру. Број случајева у којима је домаћи суд искључиво надлежан усклађен је са модерним правцима у овој области и сведен је само на оне случајеве у којима постоји значајна заинтересованост домаће јурисдикције да поступа у споровима. Општи и посебни критеријуми заснивања надлежности јесу разумни и предвидљиви, усаглашени са општим принципима грађанског процесног и међународног приватног права.

Када је реч о предлозима нових решења у овој материји посебна вредност је логички распоред правних целина, из разлога што орган примене приликом решавања спорова са елементом иностраности најпре добија одговор на питање да ли је међународно надлежан да решава конкретан спор, па онда решава дилему о примени меродавног права.

---

⁶⁴ Чл. 67. ст 3. ЗРСЗ.

⁶⁵ Чл. 67. ст 1. ЗРСЗ.

⁶⁶ Чл. 67. ст 2. ЗРСЗ.

Jelena BELOVIĆ, Ph.D.

Associate professor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

PROVISIONS ON GENERAL AND SPECIAL JURISDICTION IN REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The subject matter of this article is provisions on general and special jurisdiction in relation to private international law cases. Contrary to the jurisdiction provisions in national framework that are subjected to Law on Civil Procedure and Law on Non-civil Procedure, the international jurisdiction provisions are subjected to Private International Law Code, law in force in Serbia for almost 40 years.

The trends of the PIL Code changes are especially addressed to the provisions of direct international jurisdiction. The Draft of new PIL Code in Serbia systematically and logically presents the new direct international jurisdiction framework. The new provisions are given in articles separately before the provisions on applicable law for each legal relationship. Therefore, the norm on general direct international jurisdiction of domestic judiciary system is placed in general part of the Draft Code in chapter named: the jurisdiction of courts and other bodies in Republic of Serbia in private international law cases.

Key words: *direct international jurisdiction, general jurisdiction, special jurisdiction, jurisdiction criteria, dispute matter.*

ЛИТЕРАТУРА

Александар Јакшић, Међународно грађанско процесно право, Универзитет у Београду-Правни факултет, Београд, 2016.

Alex Mills, "Rethinking Jurisdiction in International Law", *The British Yearbook of International Law*, Oxford University Press, September 2014, doi:10.1093/bybil/bru003

Гордана Ђоровић, „Ауторска права на интернету“, Зборник радова Правног факултета у Приштини, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2010.

Daniel Klerman., „Jurisdiction, Choice of Law and Property, Center for Law and Social Science, Cambridge University Press, 2015.

David P. Stewart, "New Direction in Private International Law", *Agenda International*, Año XVI, N° 27, 2009.

Душан Китић, Међународно приватно право, треће издање, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2019.

Михајло Дика, Гаша Кнежевић, Срђан Стојановић, Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву, Номос, Београд, 1991.

Маја Костић-Мандић, Међународно приватно право, Правни факултет Универзитета Црне Горе, Подгорица, 2017.

Михајло Јездић, Међународно приватно право, Научна књига, Београд, 1960.

Тибор Варади, Бернадет Бордаш, Гашо Кнежевић, Владимир Павић, Међународно приватно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.